

Vzdělávací program ČESKÝCH ŠKOL BEZ HRANIC (a jim metodicky příbuzných zahraničních škol)

pro předškolní
a základní vzdělávání pro 1. a 2. stupeň

BRÁNA JAZYKŮ OTEVŘENÁ DO NITRA JAZYKŮ

*„Příliš jsem, vyznati musím, vlasti a jazyku svého milovný, takže po ničem
netoužím více, jako aby ten všelijak vzdělán a ozdoben byl.“
J. A. Komenský*

ČESKÁ ŠKOLA BEZ HRANIC

Předkladatel: Česká škola bez hranic

Adresa: Na Břevnovské pláni 1267/9
169 00 Praha 6

Ředitelka: MUDr. Lucie Slavíková-Boucher

Kontakt: csbh@csbh.cz
www.csbh.cz
01 53 73 00 22/ 01 44 32 02 24

Tento dokument je platný od 31. ledna 2010

Autorský tým vzdělávacího programu Česká škola bez hranic

Celý vzdělávací program České školy bez hranic je výsledkem dlouhodobé aktivní spolupráce pedagogů, kteří ve školách vyučovali či stále vyučují, ovlivněn diskusemi s rodiči a různými pedagogickými a lingvistickými experty, dále dlouhodobým studiem problematiky bilingvní výchovy.

Koordinátorkou tvorby celého vzdělávacího programu byla MUDr. Lucie Slavíková-Boucher, iniciátorka myšlenky a zakladatelka České školy bez hranic Paříž.

Koordinátorkou tvorby vzdělávacího programu pro předškolní výchovu byla PaedDr. Zuzana Kenderová, poradkyně Mgr. Ludmila Štástková, obě vyučující České školy bez hranic Paříž.

Koordinátorkou tvorby vzdělávacího programu předmětu Český jazyk a literatura pro 1. a 2. stupeň byla Mgr. Blanka Gruntová, vyučující České školy bez hranic, lektorka na Katedře bohemistiky INALCO v Paříži.

Koordinátorkou tvorby vzdělávacího programu vyučovacích předmětů „Můj český svět“ a „České země včera a dnes“ byla Mgr. Zuzana Loubet del Bayle, vyučující České školy bez hranic Paříž.

Úvod

Česká škola bez hranic je koncept výuky češtiny v zahraničí pro děti od 18 měsíců do 15 let, které vyrůstají ve vícejazyčném prostředí. Jeho hlavním cílem je prostřednictvím jazykové výchovy v předškolním věku zajistit dětem znalost českého jazyka na takové úrovni, aby byly následně schopné zvládnout učivo předmětů Český jazyk a literatura, Člověk a jeho svět (dříve vlastivěda), na druhém stupni pak Dějepis a Zeměpis českých zemí na úrovni svých vrstevníků vyrůstajících v České republice.

Děti do České školy bez hranic docházejí pravidelně jednou týdně, což jim umožňuje plnit řádnou docházku v zemi, kde právě žijí, a získat navíc vzdělání ve výše uvedených předmětech v rozsahu Rámcového vzdělávacího programu MŠMT ČR. Tento systém jim poskytuje jedinečnou možnost vyrůstat od nejranějšího věku v plnohodnotném vícejazyčném prostředí, ovlivněném několika kulturami zároveň.

Autorky tohoto dokumentu předkládají návrh na **Vzdělávací program Českých škol bez hranic**, který odpovídá požadavkům Rámcového vzdělávacího programu MŠMT ČR, respektuje vzdělávací koncepci České republiky a ve vyučovaných předmětech plní nároky na získané klíčové kompetence, očekávané výstupy a rozsah hodinových dotací.

Zároveň též definuje nároky na vzdělání pedagogů.

Každá škola, která bude chtít používat název Česká škola bez hranic, podřídí svoji pedagogickou a výchovnou činnost tomuto programu.

České školy bez hranic provozují svoji činnost mimo území České republiky, jsou tedy podřízeny rozdílným zákonům a požadavkům ze strany nadřazených institucí v místě působení. Z tohoto důvodu lze ve výjimečných případech považovat za Českou školu bez hranic i školu s odlišným názvem, která se ve svém programu jednoznačně k České škole bez hranic hlásí a též plní její vzdělávací program.

II. CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU

II. 1. Koncepce školy

Škola je určena dětem od osmnácti měsíců.

Koncepčně je rozdělena do tří věkových kategorií:

předškolní výchova: a) děti od 18 měsíců do 3 let
b) děti od 3 do 6 let

školní výchova: první a druhý stupeň základní školy

Program „**Brána jazyků otevřená**“ je vzdělávacím programem pro předškolní věk, který připravuje žáky po jazykové stránce na výuku ve věku školním – program „**Do nitra jazyků**“. Nástupní věk osmnáct měsíců byl vybrán z několika důvodů. Množství současných vědeckých studií poukazuje na výhody a přínos výuky jazyků v co nejranějším věku. Je to též věk, kdy je dítě již schopno strávit určitou dobu v kolektivu, kolektiv okolo sebe vnímat a reagovat na něj. V tomto věku se také vytváří první sociální vazby mimo rodinný kruh. Dítě je sice při výuce doprovázeno rodičem či jinou známou dospělou osobou, velice rychle si ale vytváří vztah k učiteli, postupně se začíná zajímat i o své vrstevníky.

Socializační aspekt hraje stěžejní roli. Čeština přestává být omezena na úzké prostředí rodiny (kde navíc často slouží ke komunikaci pouze s jedním jejím členem), nabývá nových funkcí a dítě ji tak snadněji může vnímat jako přirozenou součást svého života. Neméně důležitý je tento raný kontakt pro rodiče. Napomáhá jejich úsilí o vícejazyčnou výchovu, vytváří pro ni potřebné zázemí. Pomáhá též budovat vztah rodič – dítě v češtině, který není v cizojazyčném prostředí samozřejmostí.

Ve věku 3 let je dítě již schopno podstatně větší interakce s kolektivem, postupně se začíná opravdu učit. Z vrstevníků, návštěvníků stejného výukového programu, se stávají kamarádi, na které se dítě těší.

Důraz je od počátku kladen především na rozvoj verbálního vyjadřování dítěte, používána je přímá „bezpřekladová“ metoda (tzv. *total immersion*). Vytvářením různorodých komunikačních situací za pomoci mluveného slova, hudebních a výtvarných podnětů, divadla se dítě učí jazyku naprosto přirozeně a neustále získává podněty k rozšiřování slovní zásoby.

Děti školního věku jsou zapsány ke každodennímu studiu v některé ze základních škol země, kde žijí. Tam se jim dostává plnohodnotného základního vzdělání v cizím jazyce. Česká škola bez hranic se tedy v této věkové kategorii zaměřuje pouze na následující vzdělávací obory: Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět, Dějepis, Výchova k občanství a Zeměpis. Jejím cílem je dále harmonicky rozvíjet řečové dovednosti žáků, a to v mluvené i písemné podobě češtiny, a také jim dát srovnatelné znalosti české kultury, zvláště literatury, struktury českého jazyka, dějin českých zemí, zeměpisu České republiky, národních symbolů, jako mají jejich vrstevníci vyrůstající ve vlasti. Škola usiluje uchovat u těchto dětí pocit příslušnosti k českému národu a zajistit jim vzdělání v oblastech, které školy v zahraničí nemohou poskytnout.

Pravidelná návštěva českého dětského kolektivu též děti vede k uvědomění si určité výjimečnosti, dítě vnímá, že oproti svým vrstevníkům patří navíc do jazykové a tím i kulturně odlišné dětské společnosti, postupně na to začíná být hrdé. Tato skutečnost je velmi důležitá pro jeho další vztah k České republice, k českým kořenům, kultuře a historii.

III. UČEBNÍ PLÁN

III. 1. Učební plán pro předškolní výchovu

Vzdělávání probíhá jednou týdně: 1 hodinu (60 minut) pro nejmladší děti do 3 let, od 3 do 6 let nejméně 2 hodiny (120 minut). Ve věkové skupině 3 – 6 let je v závislosti na organizaci školního roku země, kde škola působí, možné vyučovat jeden celý den, čímž se proces získávání a ukotvení českého jazyka usnadňuje a urychluje.

III. 2. Učební plán pro 1. – 5. třídu

Hodinové dotace za týden v ročníku							
<u>Vzdělávací obor</u>	<u>Vyučovací předmět</u>	1. tř.	2. tř.	3. tř.	4. tř.	5. tř.	Celkem
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	7	7	7	7	7	35
Člověk a jeho svět	Můj český svět				1	1	2

Vzdělávací obor „Český jazyk a literatura“: Český jazyk a literatura jsou vyučovány v hodinové dotaci 5 hodin týdně prezenčního studia, doplněné 2 hodinami domácí práce. Vzhledem k tomu, že všichni žáci jsou zároveň zapsáni k denní docházce v některé ze základních škol země, kde žijí, jejich obecné komunikativní kompetence jsou zároveň rozvíjeny i tam.

Vyučovací předmět „Můj český svět“ je vyučován od 4. třídy v dotaci 1 hodiny týdně. Výuka tohoto předmětu může být realizována i v pravidelných výukových blocích, někdy i za pomoci externích spolupracovníků. Velká část tohoto předmětu je vyučována na základních školách, které dítě pravidelně navštěvuje, naše výuka se proto soustředí pouze na specifická témata dotýkající se české společnosti, historie a zeměpisu českých zemí.

III. 3. Učební plán pro 6. – 9. třídu

Hodinové dotace za týden v ročníku						
<u>Vzdělávací oblast</u>	<u>Vzdělávací obor</u>	6. tř.	7. tř.	8. tř.	9. tř.	Celkem
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	nejméně 4	nejméně 4	nejméně 4	nejméně 4	nejméně 16
Člověk a společnost Člověk a příroda	„České země včera a dnes“	1,5	1,5	1,5	1,5	6

Vzdělávací obor „Český jazyk a literatura“: Český jazyk a literatura jsou vyučovány v hodinové dotaci minimálně 4 hodin týdně, každá škola má možnost tuto výuku rozšířit.

Vzdělávací obor „České země včera a dnes“ : je vyučován od 6. třídy v dotaci 1,5 hodiny týdně. Výuka tohoto oboru může být, stejně jako na 1. stupni, realizována v pravidelných výukových blocích, někdy i za pomoci externích spolupracovníků. Vzhledem k tomu, že velká část tohoto oboru je vyučována na základních školách, které dítě pravidelně navštěvuje, naše výuka se soustředí pouze na specifická témata dotýkající se české společnosti, historie a zeměpisu českých zemí.

IV. UČEBNÍ OSNOVY

IV. I. PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA

IV. I. 1. Charakteristika vzdělávacího programu „Brána jazyků otevřená“

Hlavním cílem předškolní výchovy České školy bez hranic je jazyková příprava dětí na školní výuku v češtině.

Základem výuky je vytváření, upevňování a rozvoj slovní zásoby, dále pak vyjadřovacích schopností v českém jazyce na základě přímé zkušenosti dítěte z prostředí ve škole. Důraz je také kladen na spisovnou výslovnost. Dovednosti získané v jazykové výchově tak vytváří předpoklady k úspěšnému dorozumívání s lidmi, k citlivému a esteticky účinnému vnímání okolního světa i sebe sama.

V ostatním rozvoji osobnosti dítěte se opíráme o znalosti a dovednosti, které děti získávají v předškolních zařízeních země, v níž žijí.

Stejně jako později školní výuka i předškolní jazyková výchova doplňuje domácí snahu rodiny, napomáhá rozvoji jazyka nad rámec běžně používané každodenní řeči.

Za pomoci tvořivých her, divadla, pohádek, dětských příběhů, činností hudebních, výtvarných a pohybových se dítě rozvíjí, získává vztah k umění, k přírodě, zkušenosti a dovednosti potřebné k porozumění světa i sebe sama. Celá výuka probíhá výhradně v češtině, na což si děti velice rychle zvyknou a čeština se stává jejich výhradním komunikačním jazykem nejen s vyučujícími, ale i se spolužáky.

Děti jsou rozděleny do tříd podle věku. V případě nízkého počtu žáků jsou věkové skupiny spojovány. Samostatně jsou ale vždy vyučovány děti nejmladší, tedy od 18 měsíc do 3 let, odděleny zůstávají alespoň po určitou dobu výuky děti ve věku od 5 do 6 let, tedy ty, které se přímo připravují na nástup do 1. třídy a kde se pedagog věnuje vyjma jazykové přípravy i například nácviku správného držení tužky. Děti v tomto věku se též začínají seznamovat s portfolii a jejich funkcí, do výuky začínají být více zařazována vlastivědná témata.

IV. I. 2. Vzdělávací obsah programu „Brána jazyků otevřená“

Výuka čerpá svoji náplň z běžných každodenních situací, odehrává se v rytmu ročních období, tradičních svátků, významných českých výročí. Její nedílnou součástí jsou také tradiční i moderní české pohádky a příběhy pro děti.

Výuka začíná vždy pozdravem, tím může být krátká říkanka nebo rytmická písnička, která se během roku nemění, děti se ji tedy rychle naučí a vnímají ji jako úvod do dne, umožňuje jim se začít soustředit. Každou výukovou hodinu provází ústřední téma, které je rozvíjeno v dílčích činnostech.

V programu každé výukové hodiny je zahrnuta:

Jazyková výchova (JV) - Rozšiřování slovní zásoby za pomoci nejrůznějších her se slovy a písmeny úměrných věku dítěte, paměťových her, poslechu básniček, pohádek; nácvik divadelního představení atd.

Hudební výchova (HV) – České písničky, tance, pro mladší děti pohybové hry spojené s hudbou. Děti se učí hudbu poslouchat a vnímat, jejím prostřednictvím se učí rytmus a melodii, harmonii jazyka. Velice důležité je i rozvoj správného dýchání. Děti používají jednoduché hudební nástroje, ty nejmenší pracují s nástroji Orffova instrumentáře.

Výtvarná činnost (VV) – poskytuje velký prostor pro kreativitu (malba, kresba, koláž, práce s textiliemi a přírodními materiály,...) děti tvoří samy, ale vznikají i společná díla, neodmyslitelnou součástí jsou témata související s českými tradicemi (Vánoce, Velikonoce,...)

Předškolákům je do výuky vhodně zařazována i

Vlastivěda (VL) - Hravou formou děti získávají základní informace o České republice.

Výuka vybírá témata z následujících tématických oblastí:

Já a čas

Já a moje tělo

Já a lidé kolem mě

Já a můj domov

Já a příroda

Já a pohádka

K následným **očekávaným výstupům** naše výuka směřuje, pracujeme s dětmi tak, aby se na konci předškolního období co nejvíce k těmto výstupům přiblížily.

- Poslouchá vyprávění (učitele, ze zvukového nosiče), umí ho převyprávět vlastními slovy, případně jej vyjádřit ilustrací; porozumí slyšenému
- Dívá se na obrázky, vypráví podle nich děj
- Umí pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno
- Zahraje krátkou scénku podle zadaného tématu
- Umí se domluvit slovy i gesty, improvizovat
- Umí říkadla, rýmačky, písničky

- Umí vytvořit jednoduchý rým
- Chápe jednoduché hádanky, vtipy
- Umí poznat a vymyslet jednoduchá synonyma, homonyma a antonyma
- Umí rozlišovat některé obrazné symboly (piktogramy, orientační a dopravní značky, označení nebezpečí apod.) a porozumět jejich významu i jejich komunikativní funkci
- Umí pozdravit, poděkovat, omluvit se, zeptat se
- Umí vést rozhovor (naslouchat druhým; vyčkat, až druhý dokončí myšlenku, sledovat řečníka i obsah, ptát se)
- Umí se v jednoduchých větách vyjádřit samostatně, formuluje vlastní myšlenky a nápady, při vyprávění zapojuje vlastní fantazii
- Je schopno v jednoduchých větách vyjádřit svoje pocity, chápe citová zbarvení slov
- Aktivně používá získanou slovní zásobu ve správných tvarech
- Zajímá se o knihy, zná většinu českých klasických pohádek a příběhů pro děti
- Správně vyslovuje, ovládá dech, tempo i intonaci řeči
- Umí sledovat očima zleva doprava
- Poznává některá písmena a číslice, poznává nejčastěji opakovaná slova jako např. máma, poznává svoje křestní jméno
- Umí sluchově rozlišovat začáteční a koncové slabiky a hlásky ve slovech
- Umí napsat svoje křestní jméno
- Drží správně tužku

Pro **evaluaci** je velice důležitá vstupní diagnostika. K dalším evaluačním nástrojům patří:

- Pozorování
- Poslech
- Rozhovor
- Analýza mluveného projevu
- Analýza portfolií

IV. II. ŠKOLNÍ VÝUKA

IV. II. 1. VZDĚLÁVACÍ OBLAST JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE

IV. II. 1. a) Charakteristika vzdělávací oblasti

Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace zaujímá klíčové postavení v koncepci České školy bez hranic, je jeho alfou i omegou. Péče o všestranný rozvoj komunikativních dovedností dětí, které žijí ve vícejazyčném prostředí, je hlavním vzdělávacím cílem školy. Hluboká, uvědomělá znalost několika jazyků a jejich kulturních prostředí, rozvíjená od útlého věku, dává žákům schopnost citlivého přístupu k odlišnostem kulturního rázu, učí je vhodně modifikovat své verbální projevy s ohledem na rozmanitost komunikačních situací, pěstuje v nich respekt k jiným lidem a porozumění pro jejich hodnoty, dává předpoklady pro snazší osvojení jiných cizích jazyků. V dnešním globalizovaném světě jsou tyto postoje a dovednosti nejen nezbytným předpokladem uplatnění na trhu práce, ale i prostou podmínkou soužití bez násilných konfliktů. "

Tato vzdělávací oblast se realizuje výlučně v oboru Český jazyk a literatura, neboť kompetence v oblasti dalších jazyků jsou dostatečně rozvíjeny mimo prostředí České školy bez hranic.

IV. II. 1. b) Charakteristika předmětu ČJL

Předmět Český jazyk a literatura stojí v centru pozornosti učitelů, rodičů i žáků a je nejvlastnější příčinou existence školy. V prostředí, kde český živel rozhodně není dominantním, učí žáky poznávat své kořeny, zachovávat si pozitivní vztah k českému jazyku a kultuře, rozvíjet své vyjadřovací schopnosti v tomto jazyce.

Splnění vzdělávacích cílů předmětu český jazyk a literatura je podřízena jak pravidelná školní výuka, tak většina doplňkových aktivit nabízených žákům. Předmět je realizován v časové dotaci 5 hodin týdně prezenčního vyučování a 2 hodin týdně povinné domácí přípravy realizované za asistence rodičů na 1. stupni, na 2. stupni pak v časové dotaci minimálně 4 hodin prezenčního studia. Výsledky domácí přípravy jsou nedílnou součástí portfolia každého žáka, jsou sledovány a vyhodnocovány pedagogy, kteří také dávají rodičům i žákům pravidelnou zpětnou vazbu. Domácí příprava s podporou rodičů je nesmírně důležitým prvkem celé vzdělávací koncepce, neboť v cizojazyčném prostředí je aktivní přístup rodičů *conditio sine qua non* úspěchu žáka. Vzhledem k nízkému počtu žáků ve třídách a skutečnosti, že všichni žáci zároveň navštěvují cizojazyčnou základní školu, jeví se toto rozvržení dostačujícím pro plné zvládnutí výstupů předepsaných Rámcovým vzdělávacím programem.

■

Stěžejní složkou předmětu Český jazyk a literatura je **Komunikační a slohová výchova**. Ústní komunikace je velmi intenzivně rozvíjena již v předškolní přípravě, jež tvoří nedílnou součást koncepce České školy bez hranic. Prioritou práce s žáky školního věku je harmonický rozvoj všech čtyř řečových dovedností, a to hravou a přitažlivou formou, s důrazem na aktivní metody učení.

Od zvládnutí běžných komunikačních situací na prvním stupni (útvary prostěsdělovacího stylu, jednoduchý popis a vyprávění) se přechází na druhém stupni k tréninku ústního i písemného projevu ve složitějších komunikátech. Žáci jsou vedeni k uvědomělému užívání jednotlivých útvarů českého jazyka, ke kultivovanému projevu v češtině, ale také je rozvíjena jejich obecná schopnost účinné komunikace: učí se naslouchat a zdvořile vystupovat, být platným účastníkem diskuse, vhodně argumentovat, hovořit před publikem, přizpůsobit svůj projev adresátovi. Žáci se také učí hodnotit vystupování své a svých spolužáků, neboť pouze přiměřená a nezraňující způsobem podaná kritika vede ke zlepšování výkonů.

Práce s texty nejrůznějšího charakteru, především pak s texty populárně naučnými, zkvalitňuje žakovu znalost českého jazyka, zvyšuje jeho dovednost kriticky nahlížet na text a zpracovat jej pro vlastní potřebu, využívat české prameny pro další studium. Velký důraz na tyto dovednosti jsou kladeny při výuce ostatních předmětů v ČŠBH, žák je však může využít i ve své cizojazyčné škole. Nejen způsobem práce s texty, ale i výběrem témat se tu oblast Jazykové komunikace mísí s oblastmi Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda; tímto způsobem jsou také do předmětu Český jazyk a literatura včleňována průřezová témata Enviromentální výchova, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Výchova demokratického občana, Osobnostní a sociální výchova.

Po celou dobu školní docházky jsou žáci stimulováni k vyjádření vlastních pocitů, myšlenek, představ, zkušeností, k uvolnění fantazie a verbální hravosti. V nejvyšších ročnících jsou poté podněcováni k uvědomělé tvorbě žánrů uměleckého stylu. Tyto aktivity (mohou mít též podobu dílen psaní, interních projektů či mezinárodních – meziškolních - soutěží) jsou vedeny snahou, aby čeština zůstala pro žáky jazykem plnohodnotným, vnitřně prožitým, v němž umějí vyjádřit i jemné odstíny svého myšlení.

Velký prostor je na druhém stupni věnován médiím. Tímto způsobem se v České škole bez hranic realizuje průřezové téma Mediální výchova. Žáci se učí orientovat v českém mediálním světě, seznamují se s klasiky české žurnalistiky (např. Havlíček, Neruda, Čapek) a v návaznosti na svou cizojazyčnou školní docházku se zdokonalují ve schopnosti rozumně s médii zacházet, nepřeceňovat jejich moc ani ji nepodceňovat, uchovávat si kritický odstup a nezávislé myšlení.

Vzhledem k výjimečné situaci žáků ČŠBH je ve všech ročnících kladen mimořádný důraz na zvládnutí socio-kulturních kompetencí v českém jazyce, na rozvoj a procvičování slovní zásoby a na spisovnou výslovnost, vzhledem k interferenci dalších jazyků. Nezanedbatelnou úlohu sehrává také socializační faktor školy, neboť ta je často jediným místem mimo rodinu, kde mohou žáci přirozeně komunikovat v českém jazyce.

▪

Velmi důležitou pozici v období povinné školní docházky získává **Jazyková výchova**. Je nezbytným předpokladem ovládnutí spisovné formy jazyka a normativních pravidel psaného projevu. Mluvnicko-lexikální analýza češtiny také umožňuje žákům vyrůstajícím ve vícejazyčném prostředí uvědomit si rozdíly a podobnosti v systémech jazyků, usnadňuje porozumění základům obecných struktur jazykových systémů, a tím rozvíjí kapacitu učít se cizí jazyky a schopnost abstraktního uvažování vůbec.

Je také příležitostí k hlubší úvaze nad přesným významem mnoha běžně užívaných pojmů (národní jazyk, mateřský jazyk, bilingvismus...), k zamyšlení žáka nad jeho vztahem k českému jazyku a českému národu, k uvědomění si vztahů mezi jazyky, k hledání rozdílů a podobností, k otázkám nad vztahem mezi jazykem a kulturou. Tímto způsobem je do výuky opět vtaženo průřezové téma Multikulturní výchovy.

Nelze nicméně zapomínat, že Jazyková výchova je především nástrojem k plnohodnotnému ovládnutí českého jazyka, jejím hlavním cílem je dát žákům znalosti a dovednosti potřebné pro úspěšnou komunikaci v českém jazyce. Je proto realizována v přímé návaznosti na Komunikační a slohovou výchovu, viděna optikou konkrétního využití nabytých znalostí. Vzhledem ke specifické situaci žáků se velká pozornost věnuje analýze mluvnických a pravopisných chyb (které mohou být často zaviněny neznalostí méně obvyklých slov, nikoliv nepochopením pravidla).

▪

Prvotním úkolem **Literární výchovy** je zvládnutí hlasitého i tichého čtení v českém jazyce. Nedílnou součástí je proto práce s porozuměním textu, jeho interpretací. Od zvládnutí samotné techniky čtení (urychlené skutečností, že se žáci zároveň tyto techniky učí v cizojazyčné základní škole) se proto rychle přechází ke čtení s porozuměním. Důraz je opět

kladen na aktivní metody učení, žáci jsou motivováni k četbě různorodých textů a velký prostor je věnován jejich osobní interpretaci přečteného, přeformulování stěžejních myšlenek. Vzhledem k omezenému kontaktu s českým prostředím je četba pro žáky nenahraditelným zdrojem živého, bohatého jazyka, zároveň se také může stát motivací, proč češtinu dále rozvíjet. Velký prostor je proto přímo ve vyučování věnován i četbě uměleckých textů (Dílna čtení minimálně v 6. a 7. ročníku), škola nabízí žákům tituly k domácí četbě, a to buď ze svých zdrojů nebo ve spolupráci s českými kulturními institucemi v zahraničí. Žáci se od nejnižších ročníků učí si samostatně vybírat knihy podle svých zálib, aby pro ně byla četba v češtině potěšením.

Především na 2. stupni se pozornost věnuje cílenému rozvoji čtenářských strategií. Ty jsou sice rozvíjeny i v cizojazyčných školách, často však žáci nejsou schopni převést tyto obecné dovednosti z jednoho jazyka do druhého. Žáci se také postupně seznamují s různými žánry a formami literární, divadelní a filmové tvorby, tříbí svůj vkus, učí se rozeznávat kvalitu uměleckého díla, emocionálně jej prožít i analyzovat. Ve vyšších ročnících získávají přehled o vývoji české literatury a znalostí nabytých v cizojazyčné škole využijí k uvedení českých literárních směrů a proudů do kontextu evropské a světové literatury.

Podle pokynů učitele si žáci vedou záznamy o individuální četbě, a to buď formou čtenářských deníků, nebo v portfoliích. Tvůrčími způsoby je zpracovávána i společná četba v hodinách (ilustrace k textu, dramatizace, domýšlení příběhu, převyprávění obsahu z jiného úhlu pohledu, podvojný deník apod.). Rozmanité přístupy mají za cíl umožnit každému žákovi text co nejúplněji pochopit, prožít, zpracovat, zároveň jsou takto znovu vytvářeny příležitosti k písemnému či ústnímu vyjádření v českém jazyce.

Velmi často se Literární výchova prolíná se vzdělávací oblastí Člověk a jeho svět a Umění a kultura (ta není Školou bez hranic samostatně realizována, dostává se však pravidelně ke slovu právě při tvůrčí práci s texty a v mimoškolních projektech). Výběrem textů a metod práce s nimi lze do výuky zařadit všechna průřezová témata (Osobnosti a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Mediální výchova, Environmentální výchova). Cíle literární výchovy mohou být naplňovány i za pomoci externistů a vnějších podnětů, např. ve spolupráci s knihovnami a představiteli českého knižního průmyslu.

IV. II. 2. VZDĚLÁVACÍ OBLASTI ČLOVĚK A JEHO SVĚT, ČLOVĚK A SPOLEČNOST, ČLOVĚK A PŘÍRODA

IV. II. 2. a) CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVACÍ OBLASTI

Vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda není zapotřebí v ČŠBH realizovat v úplné podobě, neboť všichni žáci plní zároveň povinnou školní docházku v jiném školním zařízení, nejčastěji v některé z místních státních škol. ČŠBH tak zde pouze doplňuje výuku a výchovu zahraniční školy, a to v tématech, která nejsou v zahraničí součástí standardního kurikula.

Obecně lze říci, že v kontextu ČŠBH je tato vzdělávací oblast zaměřena na pěstování citového vztahu k českému prostředí, na rozvíjení schopnosti dětí se v tomto prostředí pohybovat, rozumět mu a cítit se v něm dobře.

Vzhledem k specifickým potřebám vícejazyčných žáků je vzdělávací oblast Člověk a jeho svět úzce spjata s vzdělávací oblastí Jazyk a jazyková komunikace. Obě oblasti jsou na sobě závislé: soustavná práce s jazykem umožní žákům porozumět textům, se kterými budou pracovat; prostřednictvím těchto textů žáci rozvíjejí svoji slovní zásobu a jsou vedeni k psanému a mluvenému projevu v češtině. Obě oblasti jsou spojeny četnými texty s obdobnými tématy. Je též velmi důležité do výuky začlenit hodiny zaměřené na znalost české terminologie a pravidelně ověřovat, zda žáci rozumějí výrazům, které učitel používá.

Počet žáků se může výrazně lišit podle tříd, škola má proto možnost spojit jich několik dohromady. I forma výuky je volitelná - lze vyučovat například prostřednictvím bloků, tedy spojením několika hodin dohromady ve větších časových intervalech. Na základě možností pedagogického sboru lze též libovolně kombinovat a propojovat výuku dějepisu, zeměpisu a výchovy k občanství.

Učitel může metodiku přizpůsobit zvykům dané země, aby tak byla pro jeho žáky výuka srozumitelnější. Při zasazování českých reálií do širšího evropského a světového kontextu používá učitel pro srovnání vhodných příkladů ze země, kde škola působí, a opírá se o znalosti žáků nabytých v cizojazyčné škole. Tento způsob výuky může být zároveň přínosem pro český didaktický výzkum, který tak může být obohacen o zahraniční poznatky.

Vyučovací předmět Můj český svět

1. období

V 1. období (tj. 1.- 3. třída) není vzdělávací oblast **Člověk a jeho svět** vydělena z učebního programu, nerealizuje se jako samostatný učební předmět. Přesto je však součástí školního života: nejméně třikrát do roka jsou organizována projektová odpoledne, která formou hry, výtvarných či hudebních aktivit seznamují žáky s reáliemi českých zemí. Podle možností školy také žáci navštěvují výstavy a jiné dětem srozumitelné akce organizované zástupci

českého státu v zahraničí či samotnou ČSBH, při mimoškolních akcích si připomínají tradiční lidové svátky a zvyky.

Nejsoustavnější přípravu však žáci nižších ročníků dostávají v předmětu Český jazyk a literatura. Výběr textů ve všech složkách předmětu je směřován k českému prostředí a s texty se pracuje tak, aby se žákům vždy přiblížil i obsah. Ve 3. třídě je do literární výchovy zařazena četba českých pověstí a bájí. Cíleně se také rozvíjí slovní zásoba ze vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (určování času, názvy měsíců a ročních období, názvy rostlin, živočichů...).

2. období

Ve 2. období (tj. 4. a 5. třída) je zaveden předmět „**Můj český svět**“, který vychází ze vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět. Tento předmět se dále dělí na dvě volně propojitelné části: **Místo, kde žiji – Místo, odkud pocházím** (Zeměpis) a **Lidé a čas** (Dějepis). Vyučuje se 1 hodinu týdně nebo ve vícehodinových blocích. Žáci tu poznávají minulost a současnost českých zemí. Objevují světově proslulé pamětihodnosti Prahy, ale také ostatní regiony České republiky, často v úzké návaznosti na vlastní cesty do ČR a na místa, kde žijí jejich příbuzní. Učí se orientovat na mapě České republiky, znát názvy a umístění největších českých pohoří, nížin, řek a dalších vodních ploch, sídel. Seznamují se s nejdůležitějšími momenty českých dějin, s významnými osobnostmi naší země, s nejslavnějšími historickými památkami, poznávají symboly české státnosti.

Znalost zeměpisných, dějepisných a kulturních reálií je viděna v první řadě jako nezbytná podmínka účinné a všestranné komunikace v češtině. Bez ní by žáci ani v dospělém věku pravděpodobně nerozuměli mnoha narážkám v českých médiích, byli by ochuzeni o humor typu Divadla Jára Cimrmana, obtížně by se orientovali v organizaci života české společnosti. Učivo se zde prolíná také s jazykovou výchovou – je třeba ověřit, zda žáci znají českou terminologii, která se objevuje na zeměpisných mapách. Pro děti v ČR je toto samozřejmostí, ti kdo žijí dočasně nebo trvale v zahraničí, však například nemusejí vědět, jak se česky řekne Švýcarsko.

Práce s žáky v tomto předmětu však také dává možnost pěstovat v nich národní cítění a hrdost. Učit se jazyk tak malého státu, jako je ČR, není vždy viděno příslušníky majoritní společnosti jako smysluplné: zde si žáci mohou uvědomit, že i malé země mají světu co nabídnout, že i zde jsou místa, která vyhledávají turisté z velkých zemí, že i zde se rodí světově proslulé osobnosti.

Citový vztah k ČR je rozvíjen také způsobem práce v tomto předmětu: vychází se z prožitku každého žáka, jeho osobních vazeb ke konkrétním místům a lidem v ČR, rodinné historii. To vše mu pomáhá uvědomit si, že země, o níž se učí a jejímž jazykem mluví, je součástí jeho osobního světa.

Zároveň je tento předmět příležitostí ukázat žákům, jaké bohatství jim přináší příslušnost ke dvěma či více jazykovým a kulturním zónám. Srovnáváním a propojováním historických, zeměpisných a kulturních informací si žáci jednak tříbí své myšlení a rozšiřují celkové znalosti o světě, především se pak učí toleranci, respektu, nadhledu a vzájemné úctě (průřezové téma „Multikulturní výchova“).

Žáci se dozvědí také základní informace o politickém systému ČR, a to z praktických důvodů (vědět, na jakou instituci se mají kdy obracet) a také z výchovných – úcta k demokracii a k občanské odpovědnosti.

Vyučovací předmět České země včera a dnes

3. období

Ve 3. období (tj. 6. až 9. třída) je realizován vyučovací předmět „České země včera a dnes“, který integruje vzdělávací obor Dějepis, Výchova k občanství a Zeměpis. Tento předmět navazuje na výuku předmětu Můj český svět.

Rozsah výuky je 1,5 hodiny týdně, včetně domácích prací, nebo vícehodinové bloky. Žáci absolvují výuku světových dějin, zeměpisu a občanské výchovy v zemi, kde žijí, soustředíme se proto pouze na učivo, které se váže k České republice. Učiva je tak méně, můžeme tedy spojit v případě potřeby vždy dvě třídy dohromady a vyučovat ve dvou skupinách: 6. + 7. třída a 8. + 9. třída. První skupina probírá dějiny českých zemí od pravěku po rok 1740, druhá skupina období od vlády Marie Terezie po současnost. Výuka zeměpisu je rozdělena následovně: 6. + 7. třída se učí o poloze, přírodních podmínkách, obyvatelstvu a hospodářství ČR; 8. + 9. třída probírá regionální zeměpis ČR.

Do výuky jsou pravidelně zařazována průřezová témata z literární výchovy a výchovy k občanství. Například v hodině o národním obrození žáci pracují s pojmem vlast a vlastenectví. Zamyslí se nad tím, proč národní buditelé bojovali o zrovnoprávnění českého jazyka s němčinou. Vícejazyčných žáků, kteří umí kromě češtiny minimálně jeden cizí jazyk a dalším světovým jazykům se učí ve škole, se toto téma přímo týká. Umožní jim uvědomit si, jak je důležité pravidelně používat češtinu ve společnosti lidí, kteří mluví jiným jazykem.

Ve výuce je kladen důraz na srovnávání českých reálií s ostatními zeměmi střední Evropy, o kterých se většinou žáci ve své škole mnoho nedozví, ale také s významnými evropskými a světovými zeměmi. Tímto způsobem jsou vedeni k tomu, aby nepovažovali výuku českých reálií za učivo navíc ke své povinné školní docházce, ale jako obohacení výuky země, kde žijí. Rozvíjejí se tak jejich srovnávací schopnosti a budují si zároveň základ své multikulturní identity.

Pro rozvoj slovní zásoby je kladen zvláštní důraz na práci s historickými prameny v dějepise a s nejnovějšími texty z médií či s krátkými úryvky z odborné literatury v zeměpise. Do pracovních listů je pak nutné pravidelně uvádět definici použitých výrazů, které žáci neznají.

Při probírání dějin 20. století je zvláštní pozornost věnována životu za komunistického režimu. Žáci, z nichž někteří se narodili v zahraničí a do České republiky jezdí pouze na prázdniny, mají často zkreslenou představu o tomto období. Možnost svobodně cestovat a žít v zahraničí berou jako samozřejmost, ale neuvědomují si, že tuto svobodu mají Češi pouze dvacet let. Je také nutné jim vysvětlit, jaké stopy zanechalo čtyřicet let komunistického režimu, aby pochopili, jak velkým vývojem česká společnost za posledních dvacet let prošla a

aby dovedli ocenit význam našeho „návratu do Evropy“ prostřednictvím členství v Evropské Unii.

ČŠBH může do výuky zařadit podle svých časových možností dílny zaměřené na konkrétní téma, a doplnit tak probírané učivo. Jedním z témat může být právě život za komunismu. Učitel zadá žákům s časovým předstihem domácí přípravu, aby pak mohl vycházet z jejich konkrétních znalostí.

Při výkladu zeměpisného učiva je kladen důraz na provázání teoretických informací se současným děním v zemi. Například ve výuce o vodstvu ČR je teoretická část o lokalizaci jednotlivých vodních zdrojů propojena s problematikou záplav. Učivo je tak probíráno dynamickým způsobem. Žák je veden k tomu, aby se naučil analyzovat grafy, statistiky, mapy a další typy zdrojů.

Žáci se v největší možné míře aktivně podílejí na výuce. Během hodiny pracují s historickými prameny, mapami či multimediálními zdroji, aby se naučili vyhledat v dokumentech podstatnou informaci a shrnout je vlastními slovy. Sami vytvářejí historické a zeměpisné mapky, doplňují tabulky a hledají historické problematiky k probíranému učivu. Účelem je, aby výuka pro žáky nepředstavovala sérii dat a názvů, které se musejí naučit z paměti, ale aby v nich podnítila chuť a zájem dozvědět se o zemi svých rodičů či prarodičů něco více.